

Jolanta Harzyńska

Metody pracy z uczniami dorosłymi

Edukacja Humanistyczna nr 1 (26), 201-206

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jolanta Harzyńska
Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP
w Szczecinie

METODY PRACY Z UCZNIAMI DOROSŁYMI

Wprowadzenie

We współczesnym świecie, w społeczeństwie postindustrialnym aktywność edukacyjna dorosłych rozwija się. Zakłady pracy zabiegają o dobrze wykształconych pracowników. Jednostki kreatywne, współpracujące w grupie stanowią najważniejszą część zasobów w każdym zakładzie pracy. Obecnie najbardziej poszukiwani kandydaci to ci, którzy oprócz wiedzy merytorycznej i biegłej znajomości języków obcych posiadają wysokie umiejętności komunikacyjne, samodzielność, umiejętność organizacji pracy czy umiejętność współpracy w zespole. Sukcesy odnoszą pracownicy, którzy podnoszą swoje kwalifikacje, wykazują się inicjatywą, aktywnością i kreatywnością w rozwiązywaniu różnego rodzaju problemów. Dla wielu pracodawców liczy się przede wszystkim potencjał danego kandydata, jego zapał do nauki i pracy, zorientowanie na zdobywanie nowej wiedzy oraz elastyczność, czyli umiejętność adaptacji do stale zmieniających się warunków i wymagań, jakie stawia rynek pracy, a co za tym idzie umiejętność przekwalifikowania się w razie potrzeby.

Stosowanie różnych metod nauczania, a w szczególności metod aktywizujących, może mieć wpływ na wykształcenie takich jednostek, które będą potrafiły odnaleźć się w dzisiejszej rzeczywistości.

Podnoszenie poziomu wiedzy, zdobywanie nowych kompetencji jest cenionym sposobem zdobywania prestiżu społecznego. Sukces w pracy zdobywa się między innymi przez edukację, dlatego coraz częściej pracownicy zainteresowani są rozwojem i doskonaleniem zawodowym.

Metody nauczania – definicja, klasyfikacja, dobór

Metoda nauczania to *celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, który umożliwia uczniom opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, jak również rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych uczniów*¹. F. Urbańczyk podaje: *Metoda kształcenia jest to określony sposób pracy nauczyciela, obejmujący pewien dobrany celowo zespół czynności, umożliwiający słuchaczom*

---

¹ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987, s. 268.

*przyswojenie sobie nowej wiedzy, umiejętności i nawyków oraz kształtujący ich zdolności, poglądy i zainteresowania*². To sposób pracy nauczyciela – wykładowcy z uczestnikami zajęć dydaktycznych. Powinniśmy pamiętać o tym, że każda metoda jest sposobem, jednak nie każdy sposób jest metodą.

Klasyfikacja metod nie jest ujednoczona. Istnieje wiele różnych podziałów metod nauczania. Zależą one od przyjętych kryteriów podziału. Wincenty Okoń wyróżnia następujące metody nauczania – uczenia się, biorąc pod uwagę koncepcję wielostronnego nauczania – uczenia się.

1. Metody asymilacji wiedzy – do tej grupy należą następujące metody: pogadanka; dyskusja; praca z książką oraz programowane uczenie się w jego wersji liniowej, rozgałęzionej i mieszanej.
2. Metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy – to klasyczna metoda problemowa. Obok klasycznej metody problemowej wyróżnia się takie odmiany metod problemowych jak: metoda przypadków, metoda sytuacyjna, burza mózgów, mikronauczanie, gry dydaktyczne.
3. Metody waloryzacyjne – eksponujące – to metody impresyjne i ekspresyjne.
4. Metody praktyczne – metody ćwiczebne i metody realizacji zadań wytwórczych³.

Jeżeli za kryterium podziału przyjmiemy aktywność ucznia, słuchacza, to wyróżniamy metody podające i aktywizujące.

Do grupy metod podających zaliczamy te, w których źródłem wiadomości jest nauczyciel – wykładowca. Zapewniają one aktywność osoby, która naucza, natomiast słuchacze są odbiorcami przekazywanych wiadomości. Służą one przede wszystkim przedstawianiu zagadnień nowych i możliwych do poznania głównie w drodze przekazu treści w formie słownej. Aktywność ucznia nastawiona jest na odbiór wiadomości, ich zrozumienie i zapamiętanie. Skuteczność tych metod zależy przede wszystkim od wiedzy, umiejętności pedagogicznych, osobowości nauczyciela, a także warunków organizacyjnych i technicznych, w jakich odbywa się nauczanie. Do metod podających zaliczamy: wykład informacyjny, opowiadanie, anegdotę, opis, wyjaśnienie, pokaz, instruktaż.

Do grupy metod aktywizujących zaliczamy te, które w procesie nauczania – uczenia się stwarzają warunki do aktywnego udziału uczących się w zajęciach dydaktycznych. Do tych metod zaliczamy: pokaz czynności, instruktaż słowno-poglądowy, wykład problemowy, wykład konwersatoryjny, metodę dyskusji (panelowej, wielokrotnej, wielokrotnie limitowanej, okrągłego stołu), metodę „burzy mózgów”, metaplan, metodę sytuacyjną, metodę przypadków, pogadankę, metodę inscenizacji, metodę projektów⁴.

Nauczyciel, przygotowując się do lekcji, musi w sposób szczegółowy zadbać o jej kształt metodyczny i organizacyjny. Ten pierwszy wiąże się z dobrze dobraną metodą na lekcji. Sam więc nadzoruje proces nauczania, wchodząc w rolę reżysera, a uczniom daje możliwość pełnej samorealizacji (przy wyznaczeniu odpowiednich zadań). Niezależnie od tego, którą z metod aktywizujących wybierze, nauczyciel powinien szukać odpowiedzi na następujące pytania:

1. W jaki sposób wpłynąć na wyobraźnię uczniów?

² F. Urbańczyk, *Dydaktyka dorosłych*, Wrocław 1973, s. 246.

³ W. Okoń, *Wprowadzenie do...*, op. cit., s. 269–299.

⁴ J. Gładys, S.M. Kwiatkowski, *Organizacja i metodyka szkolenia oraz popularyzacja bezpieczeństwa pracy*, Warszawa 2005, s. 21–22.

2. Jakie treści chcemy przekazać uczniowi jako najważniejsze, ważne i mniej ważne?
3. Jaką metodę dydaktyczną należy zastosować podczas lekcji, by w sposób jasny i przejrzysty dla ucznia przekazać istotną mu wiedzę?
4. Co na omawiany temat wiedzą uczniowie? Jak wykorzystać ich wcześniej nabyte umiejętności i wiadomości do bieżącej lekcji?
5. W jaki sposób uczniowie mogą się włączyć do lekcji?
6. Czy zagadnienie, o którym jest mowa na lekcji, nie przekracza możliwości intelektualnych ucznia? Czy jest zindywidualizowane?
7. W jaki sposób to, o czym jest mowa na lekcji, połączyć z innymi przedmiotami?⁵

Również nauczyciel – wykładowca wybierając metodę nauczania powinien się zastanowić, jak wpływa ona na proces uczenia się słuchacza. *Uczenie się to proces, w toku którego na podstawie doświadczenia, poznania i ćwiczenia zostają nabyte nowe wiadomości, powstają nowe formy zachowania się i działania lub ulegają zmianom formy wcześniej nabyte. Efektem uczenia się są zmiany w obszarze samego siebie, poczuciu kompetencji, w przekonaniach i postawach*⁶. Skuteczność metody kształcenia zależy od zaangażowania odbiorców – w tym od rodzaju i liczby zaangażowanych zmysłów. Piramida Dale’a daje ogólne pojęcie o skuteczności stosowanych metod kształcenia i dobranych do nich środków dydaktycznych.

Tabela.

Wpływ sposobu przekazywania wiedzy na zapamiętywanie treści

% zapamiętanej wiedzy	Droga odbioru
10%	czytanie
20%	słuchanie
30%	widzenie
50%	słuchanie i widzenie
70%	słuchanie, widzenie, mówienie
90%	słuchanie, widzenie, mówienie i działanie

Źródło: B. Kubiczek, *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Opole 2005.

Z danych umieszczonych w tabeli wynika, że człowiek najlepiej uczy się przez własne działanie. Wykładowca często przyjmuje rolę osoby kierującej procesem rozwiązywania problemów. Metody aktywizujące, w których angażujemy więcej zmysłów, pozwalają na pełne kształtowanie umiejętności i postaw. Opanowana w działaniu wiedza i umiejętności są trwałe i łatwo ulegają zaadaptowaniu w innych dziedzinach działalności człowieka.

Z procesem poznawczym związane są dwa rodzaje aktywności: aktywność umysłowa i aktywność poznawcza.

⁵ M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1999, s. 20.

⁶ E. Goźlińska, *Słowniczek nowych terminów w praktyce szkolnej*, Warszawa 1997, s. 58.

Aktywność umysłową można stymulować poprzez wywołanie pożądanych dla celów kształcenia operacji umysłowych, np. poprzez stworzenie sytuacji problemowej.

Aktywność poznawczą można wywołać poprzez praktyczne rozwiązywanie sytuacji związanych z codziennym życiem, praktyką zawodową.

W kształceniu dorosłych dobór odpowiedniej metody jest szczególnie ważny ze względu na to, że słuchacze często mają już za sobą wiele doświadczeń dydaktycznych i krytycznie mogą ocenić źle dobrane metody. Dobór metody zależy przede wszystkim od: celu kształcenia, rodzaju przekazywanych treści, poziomu wykształcenia słuchaczy, ich doświadczeń zawodowych, formy nauczania i liczebności grupy uczestników szkolenia, czasu przeznaczanego na realizację danego zagadnienia (różna jest bowiem czasochłonność stosowanych metod), warunków, w jakich odbywają się zajęcia szkoleniowe, możliwości korzystania ze środków dydaktycznych, doświadczeń i uzdolnień pedagogicznych wykładowcy⁷.

Warunkiem rozwoju jest nieustanna aktywność umysłowa. Tak jak ćwiczenia fizyczne podtrzymują sprawność ciała, tak ćwiczenie umysłu zapewnia długotrwałą zdolność uczenia się. Skuteczność uczenia się pracowników, studentów, słuchaczy zależy przede wszystkim od ich doświadczeń edukacyjnych w życiu i aktywności w gromadzeniu wiedzy.

Podczas realizacji danej jednostki metodycznej należy stosować kilka metod dydaktycznych, po to, aby w trakcie przebiegu zajęć trzymać słuchaczy w napięciu i pełnej aktywności. Oto co mówi na ten temat D. Bernacka: *W praktyce szkolnej nie chodzi o to, aby precyzyjnie deklamować zasady i założenia określonej metody nauczania i mocno trzymać się instrukcji i przepisów. To zadanie dla badaczy problemu i systematyków. Ale warto znać wiele różnych metod, technik, sposobów rozwiązywania określonego typu problemów. „Wynalazki” danej metody można łączyć, przekształcać – opracowując swój własny, niepowtarzalny warsztat pracy. Wszystko zależy od twojej uważności, kreatywności i otwartości*⁸. Podobnie ujmuje sprawę nauczania Konfucjusz, mówiąc: *Słyszałem i zapomniałem. Widziałem i zapamiętałem. Zrobiłem i zrozumiałem*⁹.

Kształcenie ustawiczne studentów – pracowników jest specjalnym rodzajem edukacji dorosłych. Aby osiągnąć efekty szkolenia lub doskonalenia, należy dokładnie określić cele, treści, metody, zasady, środki dydaktyczne każdej jednostki dydaktycznej i całego procesu w kategoriach zmian w słuchaczu, studencie. Celem zajęć nie jest prezentacja materiału, lecz uzyskanie w umysłach słuchaczy przyrostu wiedzy, zrozumienia zadania lub opanowania umiejętności. Biorąc pod uwagę wyżej wymienione wskazówki, uczniowie dorośli z zaciekawieniem i uwagą biorą udział w tym, co się dzieje podczas zajęć. Nauczyciel, wykładowca powinien tak pokierować procesem nauczania, aby słuchacze:

1. Wiedzieli, że interesuje mnie, kim są i co myślą.
2. Korzystali z osobistych doświadczeń, które mogą pomóc innym osobom w grupie oraz powiązać naukę z życiowym doświadczeniem.
3. Potrafili skorzystać z własnych przemyśleń oraz sugestii innych osób, aby umieć zmienić zdanie, kiedy wydaje się, że tak będzie lepiej.

⁷ J. Głądyś, S.M. Kwiatkowski, *Organizacja...*, op. cit., s. 22–23.

⁸ D. Bernacka, *Od słowa do działania*, Warszawa 1996, s. 86.

⁹ Konfucjusz, za: M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć...*, op. cit., s. 84.

4. Starali się tak pokierować siłą swoich myśli i emocji, by stworzyć coś cennego dla społeczeństwa¹⁰.

Uczenie się powinno słuchaczom sprawiać przyjemność. Nauczyciel pracujący z uczniami dorosłymi ma szansę na weryfikowanie swojej wiedzy poprzez pryzmat doświadczeń swoich uczniów. J. Krzyżewska wytyczyła również niebanalną „drogę do sukcesu”. Idąc nią, powinniśmy przestrzegać następujących „przykazań” podczas pracy.

- Pamiętaj, że ludzie z natury posiadają zdolność do uczenia się!
- Podmiotowo traktuj swoich uczniów! Oni tak jak ty mają silne poczucie własnej godności!
- Zapewnij swoim uczniom poczucie bezpieczeństwa!
- Ucz przez doświadczenie! Ucz umiejętności!
- Nie zapominaj, że w procesie uczenia się ważny jest nie tylko intelekt, lecz też emocje!
- Staraj się nie stosować takich metod, których sam w dzieciństwie nie akceptowałeś!
- Pozwól, aby uczniowie znali rezultaty własnego uczenia się i mieli wpływ na jego proces!
- Wzmacniaj pożądane zachowania! Czasami bądź adwokatem swoich uczniów!
- W procesie uczenia się zwróć uwagę na informację zwrotną!
- Pozwól uczniom na samoocenę!¹¹

Wyniki badań

W roku akademickim 2010/2011 przeprowadziłam badania ankietowe dotyczące efektywności zajęć dydaktycznych. Badania przeprowadziłam wśród studentów studiujących „Pedagogikę bezpieczeństwa i higieny pracy” na Wyższej Szkole Humanistycznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie. Próbę badawczą stanowiło 137 studentów. Badania przeprowadziłam w salach wykładowych. Na początku poinformowałam studentów o celu moich badań i poprosiłam o udzielenie szczerych odpowiedzi. W badaniach uczestniczyło 60 studentów I stopnia, 40 II stopnia i 37 studentów studiów podyplomowych z kierunku pedagogika, ze specjalności bhp.

Ze względu na cel mojego badania posłużyłam się metodą sondażu diagnostycznego. Technika, którą zastosowałam, była ankieta, narzędziem badawczym kwestionariusz ankiety.

Celem badań było określenie, jakie metody pracy najbardziej odpowiadają studentom podczas prowadzenia z nimi zajęć. Zdobycie takiej informacji posłużyło do podjęcia działań ewaluacyjnych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość studentów I i II stopnia oraz studentów studiów podyplomowych preferuje zajęcia prowadzone metodami aktywizującymi. Zdecydowana większość badanych studentów: 95% ze studiów I stopnia, 87,5 II stopnia i 94,5% ze studiów podyplomowych stwierdziło, że zajęcia prowadzone metodą aktywizującą wpływają na nich pozytywnie.

Analizując dane z badań uzyskałam odpowiedź, dlaczego 10 z badanych osób nie preferuje metod aktywizujących. Po przeprowadzeniu ćwiczenia diagnostycznego doty-

¹⁰ Ch. Day, *Nauczyciel z pasją*, Gdańsk 2008, s. 126–127.

¹¹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji*, Warszawa 1998, s. 71–72.

czącego stylu uczenia się analiza danych wykazała, że osoby preferujące metody podające charakterystykę stylu uczenia się – wzór słuchowy – myślisz dźwiękami – informacje przetwarzasz na dźwięki.

Z powyższych rozważań wynika, że dorośli preferujący styl uczenia się – wzór wzrokowy uczą się efektywnie poprzez samodzielne rozwiązywanie problemów – sami analizują sytuację, uogólniają i wyciągają wnioski. Nauczanie metodami aktywizującymi słuchaczy przynosi szybsze efekty i trwale pozostaje w pamięci. Warunkiem efektywnego nauczania dorosłych jest atmosfera pobudzająca ich aktywność. Stymulatorem takiej atmosfery będzie oczekiwanie na sukces i następnie odczucie tego sukcesu.

Specyfikę uczenia się dorosłych określają reguły rządzące zachowaniem dorosłych w sytuacji uczenia się, a efektywne zrealizowanie procesu kształcenia zależy od respektowania owych indywidualnych właściwości i odnajdywania dla nich miejsca w poszczególnych ogniwach procesu dydaktycznego. Zaakceptowanie tej logiki to początek budowy własnej metodyki pracy edukacyjnej z dorosłymi, która w harmonii z wybranym modelem kształcenia gwarantuje osiągnięcie zamierzonego wyniku¹².

Człowiek uczy się przez całe swoje życie. Nikogo nie trzeba przekonywać, że aktywność uczenia się nie kończy się wraz z opuszczeniem szkolnych murów, ale jest procesem ciągłym. Uczniowie dorośli to osoby w różnym wieku decydujące się na kontynuację nauki. Człowiek dorosły chce i może uczyć się tak samo jak osoba młoda i pełna planów na przyszłość. Musi nadążać za zmianami w dzisiejszym świecie i dlatego powinien pogłębiać swoją wiedzę. A zatem nieustanna nauka jest nierozdzielalnym elementem naszego życia.

¹² K. Pierścieniak, *Specyfika uczenia się dorosłych*, w: *Poradnik edukatora*, red. M. Owczarz, Warszawa 2005, s. 21.

Jolanta Harzyńska

Metody pracy z uczniami dorosłymi

Artykuł zawiera wybrane treści dotyczące metod pracy z ludźmi dorosłymi. Przedstawia również wyniki badań własnych dotyczących metod aktywizujących podczas pracy ze studentami. Uzyskane informacje pozwalają na wprowadzenie działań ewaluacyjnych. Ponadto ukazuje, że człowiek niezależnie od wieku uczy się przez całe życie. W dzisiejszym świecie nieustanna nauka człowieka jest niezbędna.

Methods of working with adult students

This article contains selected contents about methods of working with adult people. It also presents results of my own researches about active methods of teaching. Acquired information allow to introduce evaluation activities. Also it shows, that age doesn't matter – a man learns for the whole life. It is necessary to keep learning in the world we live.

Translated by Sebastian Harzyński